

Boross Anikó*

Kárpótlás Magyarországon

Bár a kárpótlási folyamat mára már jórészt lezajlott, az elmúlt évek során az igazságügyi tárcahoz érkezett állampolgári beadványok, rendszeres képviselői önálló indítványok, írásbeli kérdések és interpellációk mégis folyamatosan napirenden tartják a kárpótlás kérdéskörét. Ezek ismeretében nyilvánvalóvá vált a problémák elsődleges forrása, miszerint a különböző jogforrási szintű kárpótlási jogszabályokban meghatározott jogcímek alapján adható eltérő juttatások miatt sokan nem értik a kárpótlás rendszerét. Erre tekintettel mindenekelőtt le szeretném szögezni, hogy írásom csupán egy elméleti áttekintés, illetve összefoglaló a kárpótlás jogalkalmazói oldaláról a magyarországi kárpótlási rendszer főbb területeinek¹, a kárpótlási jogalkotás folyamatának, továbbá a különböző sérelmet szenvedett személyek és hozzátartozóik részére az Alkotmánybíróság vonatkozó határozataiban² egyébként „*ex gratia*” jellegűnek értelmezett kárpótlási jellegű juttatások jogszabályi hátterének bemutatásával. Írásomnak így nem célja, hogy elemezze sem a hazai, sem a nemzetközi kárpótlási joganyagot, illetve joggyakorlatot, de az kiindulópontjaként szolgálhat más jövőbeli kutatásoknak.

Hazánkban a kárpótlási folyamat több mint 50 évet (1939. március 11. – 1989. október 23.) ölel fel, mivel Magyarország XX. századi történelme úgy alakult, hogy egymást követték a totalitárius rendszerek, amelyek a magyar állampolgárok millióinak okoztak mérhetetlen szenvedéseket. A rendszerváltozást követően megalakult kormányok mindegyike ezért erkölcsi és jogi köteletségének érezte a diktatúrák által okozott vagyoni és személyi károk orvoslását. A kárpótlás nem jelent teljes reparációt, nem jelenti és nem is jelentheti az eredeti állapot visszaállítását, csupán a legsúlyosabb vagyoni és személyi károkozások orvoslását célozza.

* Boross Anikó: Igazságügyi Minisztérium, Igazságügyi és Magánjogi Jogalkotásért Felelős Helyettes Államtitkárság, Igazságügyi Kodifikációs Csoport, jogi ügyintéző.

1 Ezek: vagyoni és személyi kárpótlás, nemzetgondozás, a politikai rehabilitációra irányuló nyugdíj-kiegészítés, vagyis a társadalombiztosítási és munkajogi helyzet rendezése, továbbá a tartós időtartamú szabadságelvonást elszenvedettek külön juttatása.

2 Az Alkotmánybíróság a 16/1991. (IV. 20.) AB határozatában rögzítette, hogy „nincs senkinek joga arra, hogy egy *ex gratia* juttatás meghatározott formájában részesüljön”, az 1/1995. (II. 8.) AB határozatában pedig a személyi kárpótlás vonatkozásában mondta ki, hogy – hasonlóan a tulajdoni kárpótláshoz – ez esetben is *ex gratia* juttatásról van szó.

A jogalkotó szinte a lehetetlenre vállalkozott akkor, amikor az életutakban, életsorsokban bekövetkezett tragédiákat, törekeket kívánta jogi szabályozás útján rendezni. A jogalkotás oldaláról – a kezelni kívánt történelmi és életviszonyok miatt – a szabályozás eleve magában hordozta a tökéletlenséget. Egyfelől azért, mert évtizedek múltán amúgy sem lehetséges a sérelem elszenvedése előtti állapot helyreállítása, ha másképp nem, egy fiatalabb ember szenvedése miatt egy idősebb embert kárpótolnak; másrészt a kárpótlás csak részleges, ami a teljes körű reparációhoz képest eleve töredékes. Tudható volt tehát, hogy miután életeket, elvesztegetett éveket visszaadni lehetetlenség, a szabályozás végrehajtása maximum elfogadható az érintettek részéről, de semmiképpen nem válthat ki maradéktalan jó érzést és elégedettséget. A különféle diktatúrák nyomán alig volt az országban olyan állampolgár, aki közvetve vagy közvetlenül ne szenvedett volna valamilyen sérelmet. A sérelmek és az általuk okozott hátrányok is számosak és összetettek voltak. Önmagában problematikus volt annak alkotmányos meghatározása, hogy mely sérelem (akár vagyoni, akár életvesztés vagy szabadságelvonás) tartozhat a jogszabály keretei közé. Külön eldöntendő volt azon belül is, hogy milyen szintű szabályozásra (törvény, kormányrendelet) van szükség, és ez már eleve azt jelentette, hogy egyes csoportok, érintettek, akik magukat feltétlenül az elmúlt korszakok áldozatainak vélik, érzik – sajnos – a jogszabályi értelemben vett kárpótlásból kimaradtak. Világossá vált tehát, hogy a jogalkotással utóbb úgy „igazságot tenni”, hogy a végeredmény az egyén megnyugvása és a társadalmi elégedettség legyen, képtelenség. Ezzel együtt mégis lehet jogszabályt alkotni alkotmányosan úgy, hogy a sérelmeket és a sérelmet szenvedetteket egyenlő mércével mérjük, illetve, ha van közöttük eltérés, akkor a különbségtételnek alkotmányossági indokát adjuk.

A rendszerváltozást követően megindult kárpótlási jogalkotás során két jogszabályi szinten (törvényi és kormányrendeleti szint) került sor az elmúlt rendszerek diktatúrái által okozott sérelmek orvoslására. Időrendben először az ún. politikai rehabilitációs kormányrendeletek kerültek megalkotásra, amelyek nem kárpótlást nyújtottak az elszenvedett sérelmekért, hanem az egyes személyes szabadságot tartósan és huzamos időn át korlátozó intézkedések hatálya alatt állt személyek társadalombiztosítási és munkajogi helyzetének rendezését célozták. A törvényi szabályozás a legsúlyosabb vagyoni- és személyisérelem-okozások jóvátételéről rendelkezik.

I. A VAGYONI KÁRPÓTLÁS

A legsúlyosabb vagyoni sérelemokozások jóvátételére alkotta meg az Országgyűlés a tulajdonviszonyok rendezése, a forgalmi viszonyok és a piacgazdaság jegyében szükséges vállalkozások biztonságának megteremtése érdekében – a jogállamiság elvétől vezérelve, a társadalom igazságérzetét és teherbíró képességét egyaránt figyelembe véve – a tulajdonviszonyok rendezése érdekében, az állam által az állampolgárok tulajdonában igazságtalanul okozott károk részleges kárpótlásáról szóló 1991. évi XXV. törvényt (a továbbiakban: 1991. évi XXV. törvény). Az 1991. évi XXV. törvény alapján részleges kárpótlás illette meg azon természetes személyeket, akiknek magántulajdona az állam által 1948–1972 között alkotott jogszabályok alkalmazása által sérelmet szenvedett.

Az 1991. évi XXV. törvény az Országgyűlés 1991. június 26-i ülésnapján került elfogadásra, a kihirdetésére pedig 1991. július 11-én került sor. A törvény a kihirdetését követő 30. napon lépett hatályba és ezt követő 90 napon belül lehetett a kérelmet előterjeszteni. A kérelem benyújtására előírt határidő elmulasztása jogvesztéssel járt.

Az újabb vagyoni kárpótlási törvény megalkotására 1992-ben került sor. A tulajdonviszonyok rendezése érdekében, az állam által az állampolgárok tulajdonában az 1939. május 1-jétől 1949. június 8-ig terjedő időben alkotott jogszabályok alkalmazásával igazságtalanul okozott károk részleges kárpótlásáról szóló 1992. évi XXIV. törvény (a továbbiakban: 1992. évi XXIV. törvény) az Országgyűlés 1992. április 7-i ülésnapján került elfogadásra, a kihirdetésére pedig 1992. május 8-án került sor. A törvény a kihirdetés napján lépett hatályba és ezt követő 90 napon belül lehetett a kérelmet előterjeszteni. A törvényben előírt határidő elmulasztása jogvesztéssel járt, ellene igazolási kérelmet benyújtani nem lehetett.

Az 1991. évi XXV. törvény, valamint az 1992. évi XXIV. törvény értelmében kárpótlásra az a személy volt jogosult, aki magyar állampolgár, aki a sérelem elszenvedésekor magyar állampolgár volt, akit a magyar állam állampolgárságától való megfosztással összefüggésben ért sérelem, valamint az a nem magyar állampolgár, aki 1990. december 31-én életvitelszerűen Magyarországon élt. Amennyiben a fent megjelölt jogosult elhalálozott, a kárpótlásra leszármazója, ennek hiányában túlélő házastársa tarthatott igényt. Nem illette meg kárpótlás azt, akinek igényét nemzetközi szerződés már rendezte.

Az 1991. évi XXV. törvény és az 1992. évi XXIV. törvény mellékleteiben kerültek felsorolásra azon jogszabályok, amelyek jogosultságot biztosítottak a kérelmek beadására. A két vagyoni kárpótlást szabályozó törvény értelmében benyújtott és elbírált kérelmek esetében sem tette azonban lehetővé a jogalkotó a reprivatizációt, vagyis az egyes ingatlanok eredeti tulajdonosaikhoz nem kerülhettek vissza. A kárpótlásban részesült személyek kárpótlási jegy felvételére voltak jogosultak; a jegyeken állami tulajdonban lévő bérlakást, az állami tulajdon privatizációja során értékesítésre kerülő vagyontárgyakat, árverésen termőföldet, részvényeket, és üzletrészeket lehetett vásárolni.

A gyakorlati példák azt mutatták, hogy a kárpótlási kérelmek benyújtására a jogszabályok nem biztosítottak kellő határidőt, így az Országgyűlés a kárpótlási kérelmek benyújtásának határidejét a kárpótlás iránti kérelmek benyújtásának határidejéről és az állampolgárok tulajdonában igazságtalanul okozott károk részleges kárpótlásáról szóló 1991. évi XXV. törvény módosításáról szóló 1994. évi II. törvényben (a továbbiakban: 1994. évi II. törvény) módosította. A jogosultak a kárpótlás iránti kérelmüket 1994. február 15-től 1994. március 15-ig ismételtelen előterjeszthették, a kérelem benyújtására megszabott határidő elmulasztása jogvesztéssel járt, és a mulasztás miatt igazolásnak nem volt helye.

II. A SZEMÉLYI KÁRPÓTLÁS

A legsúlyosabb személyi sérelemokozások (élet elvesztés, szabadságelvonás) jogszabályi szintű rendezése az 1992. július 2-án hatályba lépett, az életüktől és szabadságuktól politikai okból jogtalanul megfosztottak kárpótlásáról szóló 1992. évi XXXII. törvény (a továbbiakban: 1992. évi XXXII. törvény) megalkotásával történt, amelynek értelmében az állam kötelezettséget vállalt az 1939. március 11. és 1989. október 23. közötti időszakban politikai okból bekövetkezett meghatározott törvénysértésekért. Az 1992. évi XXXII. törvény alapján élet elvesztés és szabadságelvonás jogcímén nyújthaták be kárpótlás iránti kérelmüket az igénylők az arra rendszeresített formanyomtatványon, négy hónapos jogvesztő határidővel. Az élet elvesztésért járó egyösszegű, egymillió Ft-os kárpótlás kizárólag azon sértettek hozzátartozóira vonatkozott, akiken a magyar bíróság törvénysértő ítélete alapján hajtották végre a halálos ítéletet, illetőleg azokra, akik esetében a büntetés-végrehajtás során bekövetkezett halál oka, kétséget kizáróan, a magyar hatóság szándékos közreműködése volt [1992. évi XXXII. törvény 2. § (1) bekezdés a)–b) pontja].

Az 1992. évi XXXII. törvény 3. § (1) bekezdése alapján – a kárpótlásra jogosult választásának megfelelően – havi életjáradékban vagy kárpótlási jegyben fizetendő kárpótlás járt a személyes szabadságot súlyosan, 30 napot meghaladóan korlátozó, politikai okból elszenvedett szabadságelvonásokért, így a szabadságvesztés-büntetés, előzetes letartóztatás, kényszergyógykezelés, internálás, kitelepítés, kényszermunka, munkaszolgálat, deportálás miatt. Az 1992. évi XXXII. törvény alapján politikai okból elszenvedett szabadságelvonások miatt kárpótlásra az életben lévő sérelmet szenvedett, halála esetén pedig túlélő házastársa volt jogosult [1992. évi XXXII. törvény 5. § (1) bekezdés]. Az igénylők az 1992. évi XXXII. törvény alapján 1992. november 2-ig, majd ezt követően még egyszer, az 1994. évi II. törvény alapján 1994. február 15-től 1994. március 15-ig nyújthaták be kárpótlás iránti kérelmüket az arra rendszeresített formanyomtatványon. A kérelem benyújtására megszabott határidő elmulasztása jogvesztéssel járt, és a mulasztás miatt igazolásnak nem volt helye.

1997. június 7-én hatályba lépett az életüktől és szabadságuktól politikai okból jogtalanul megfosztottak kárpótlásáról szóló 1997. évi XXXII. törvény módosításáról szóló 1997. évi XXIX. törvény (a továbbiakban: 1997. évi XXIX. törvény),

amely az Alkotmánybíróság vonatkozó döntéseiben³ foglaltakra tekintettel újraszabályozta a kárpótlásra jogosító esetköröket, és – további kárpótlási jogcímek megállapításával – jelentős mértékben kibővítette a kárpótlásra jogosultak körét. E szabályozással vált lehetővé az élet elvesztéséért járó kárpótlás kiterjesztése mindazok hozzátartozóira is, akik kétségkívül a magyar hatóság politikai indíttatású önkénye miatt vesztették életüket, illetve a deportálás vagy kényszermunka ideje alatt haltak meg [1997. évi XXIX. törvény 2. § (1) bekezdés c) és d) pont], illetve szabadságelvonás jogcímén kárpótlás járt a II. világháború alatt faji, vallási és politikai okból teljesített munkaszolgálatért [1997. évi XXIX. törvény 3. § (1) bekezdés c) pontja]. E törvényi rendelkezés alapján a kárpótlás jogosultjai az arra rendszeresített adatlapon jogvesztő határidő mellett 1997. június 7. napja és 1997. október 7. napja között nyújthatták be kárpótlás iránti kérelmüket. A jogvesztő határidő elmulasztása miatt igazolási kérelmet előterjeszteni nem lehetett.

A személyi kárpótlás megnyugtató módon történő lezárása érdekében az Országgyűlés 2006. február 13-án – képviselői indítvány nyomán – elfogadta az *életüktől és a szabadságuktól politikai okból jogtalanul megfosztottak kárpótlásáról szóló törvényben meghatározott határidők ismételt megnyitására és a kárpótlás lezárásáról* szóló 2006. évi XLVII. törvényt (a továbbiakban: 2006. évi XLVII. törvény). A jogalkotó a hivatkozott törvényben mindazok részére, akik kárpótlási kérelmük előterjesztését korábban bármely okból elmulasztották, utólag „kivételes” lehetőséget kívánt nyújtani kérelmük beadására, jogvesztő határidőhöz kötötte. A határidő-megnyitás nyomán a korábbiakhoz képest sem a jogosulti kör, sem a kárpótlásra jogosító jogcímek nem változtak, nem bővültek; így kárpótlási kérelmet az nyújthatott be, aki az 1997. évi XXIX. törvényben meghatározott jogcímeiken kárpótlásra lett volna jogosult. Így a 2006. évi XLVII. törvény alapján kárpótlás iránti kérelmét 2006. március 31. és 2006. december 31. között minden olyan jogosult benyújthatta, akinek a hozzátartozója a magyar hatóság vagy hatósági személy politikai indíttatású önkénye miatt életét vesztette, továbbá akinek a hozzátartozója deportálás, szovjet kényszermunka ideje alatt halt meg, végezetül aki a II. világháború alatt faji, vallási, vagy politikai okból munkaszolgálatot teljesített.

III. A NEMZETI GONDOZÁSI DÍJ

A *nemzeti gondozásról* szóló 1992. évi LII. törvény értelmében nemzeti gondozási díjra jogosult az a Magyarországon élő személy, aki Magyarországon élő személyként 1944. március 19-e és 1989. október 23-a közötti időszakban magyar vagy idegen állam hatósága vagy hatósági személye, illetőleg más személy politikai indíttatású önkénye következtében; az 1944–45-ben a nemzeti ellenállási mozgalomban kifejtett tevékenységével, illetőleg az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményeivel összefüggésben legalább 50%-os mértékű egészségkárosodást szenvedett, továbbá az a személy, aki a többször módosított 1992. évi XXXII. törvény alapján kárpótlásra jogosult, és az elszenvedett sérelmével össze-

függésben szenvedett legalább 50%-os mértékű egészségkárosodást.

A törvény méltányosságból lehetővé teszi, hogy az a Magyarországon élő magyar állampolgár, aki nem Magyarországon élő személyként szenvedett el a fentiekhez hasonló eseményekkel összefüggésben legalább 50%-os egészségkárosodást; továbbá aki 50%-osnál kisebb, de legalább 40%-os mértékű egészségkárosodást szenvedett, és ezt a szociális helyzete is indokolja, ugyancsak nemzeti gondozási díjban részesüljön.

Annak az elhalt személynek a Magyarországon élő özvegye, árvaellátásra jogosult vér szerinti és örökbe fogadott gyermeke, valamint vér szerinti és örökbe fogadó szülője, aki Magyarországon élő személyként 1944. március 19-e és 1989. október 23-a között magyar vagy idegen állam hatósága vagy hatósági személye, illetőleg más személy politikai indíttatású önkénye következtében; az 1944–1945-ben a nemzeti ellenállási mozgalomban kifejtett tevékenysége során; az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményeivel összefüggésben; a II. világháború alatt faji, vallási vagy politikai okból történt deportálás során; a szovjet szervek által történt kényszermunkára hurcolás, továbbá a szovjet bíróság vagy más szovjet hatóság politikai indítékú ítélete, illetve intézkedése alapján végrehajtott szabadságelvonás során, illetőleg szovjet bíróság politikai indítékú halálbüntetést kiszabó ítélete alapján vesztette életét, szintén jogosult a nemzeti gondozási díjra. A gyermek halála esetén mindkét élő szülő igényjogosult. Az olyan szülőket, akiknek több gyermeke vesztette életét, valamennyi gyermek után megilleti a nemzeti gondozási díj. Nemzeti gondozási díj csak Magyarországon élő személynek jár.

A nemzeti gondozási díj iránti kérelmet a kárpótlási hatósághoz 2012. március 30-ig lehetett benyújtani az e célra készített formanyomtatványon; a határidő elmulasztása jogvesztéssel járt, a mulasztás miatt igazolásnak nem volt helye. Az egészségkárosodás mértékének megállapításához a kérelemhez csatolni kellett a járóbeteg-ellátó intézetekben és a kórházakban kiadott leleteket, igazolásokat, zárójelentéseket, illetve egyéb iratokat. Az egészségkárosodás mértékét és annak a törvényben előírt jogcím szerinti szabadságkorlátozással való összefüggését hivatalos orvos szakértői bizottság állapította meg.

IV. POLITIKAI REHABILITÁCIÓRA IRÁNYULÓ NYUGDÍJ-KIEGÉSZÍTÉS

Az ún. politikai rehabilitációs kormányrendeletek alapján a személyes szabadságot korlátozó jogtalan szabadságelvonások miatt az elszenvedett sérelem időtartamától függően differenciált nyugdíjmelést lehet megállapítani. A nyugdíjmelés nem kárpótlás, hanem pénzbeli kompenzáció, amely a megtört életutat hivatott reparálni úgy, hogy a sérelmet szenvedett személy az elszenvedett sérelem alapján, azzal arányos mértékű nyugdíj-kiegészítésben részesül, szabadságvesztésének, illetve szabadságkorlátozásának időtartama pedig nyugdíjazásakor szolgálati időként kerül figyelembevételre. A nyugdíj-kiegészítésről rendelkező politikai rehabilitációs kormányrendeletek

végrehajtása a kárpótlási hatóság feladata. A nyugdíj-kiegészítés megállapítása iránti kérelmek benyújtása sincs határidőhöz kötve, az eljárások lefolytatása és a határozathozatal folyamatos.

A politikai rehabilitációra irányuló nyugdíj-kiegészítések-ről Magyarországon jelenleg négy kormányrendelet rendelkezik. Ezek közül elsőként az 1945 és 1963 között törvénytől módon elítéltek, az 1956-os forradalommal és szabadságharcral összefüggésben elítéltek, valamint a korábbi nyugdíjsökkentés megszűntetéséről, továbbá az egyes személyes szabadságot korlátozó intézkedések hatálya alatt állt személyek társadalombiztosítási és munkajogi helyzetének rendezéséről szóló 93/1990. (XI. 21.) Korm. rendelet [a továbbiakban: 93/1990. (XI. 21.) Korm. rendelet] került megalkotásra. A 93/1990. (XI. 21.) Korm. rendelet 1. § (1)–(2) bekezdései értelmében nyugdíj-kiegészítésre az jogosult, akinek elítélése az ún. semmisségi törvények³ alapján semmis, továbbá aki egyes, személyes szabadságot korlátozó intézkedések hatálya alatt állt (internálás, kitelepítés, szovjet katonai bíróság általi politikai okból történő elítélés, szovjet kényszermunka, internálás vagy kitelepítés céljából történő őrizetbe vétel, közbiztonsági őrizet, a semmisségi törvényekben megjelölt okból történő egyéb szabadságkorlátozás).

Az ezt követően megalkotott kormányrendeletek további, politikai rehabilitációval érintett jogosulti köröket határoznak meg. Az 1938–1945 közötti időszakban faji vagy nemzetiségi hovatartozás, illetőleg a nácizmus elleni magatartásuk miatt deportált, munkaszolgálatot teljesített vagy egyéb személyes szabadság korlátozása alatt állt személyek társadalombiztosítási és munkajogi helyzetének rendezéséről szóló 74/1991. (VI. 10.) Korm. rendelet 1. § (1) bekezdésében meghatározott, nyugdíj-kiegészítésre jogosító jogcímeik között került nevesítésre a deportálás, a munkaszolgálat, gettóba kényszerítés, továbbá az internálás, illetve kitelepítés. A volt nyugati hadifoglyok hitelutalványaival kapcsolatos pénzkövetelésekről és nyugdíjuk kiegészítéséről szóló 51/1992. (III. 18.) Korm. rendelet [a továbbiakban: 51/1992. (III. 18.) Korm. rendelet] 1. § (1) bekezdése alapján az a volt nyugati hadifogoly, aki a hadifogságban végzett munkájának ellenértékéért kapott devizakövetelésre vonatkozó hitelutalványt a külföldi fizetési eszközök és követelések, a külföldi értékpapírok és az arany forgalmának, valamint a fizetési eszközök kivitelének újabb szabályozása tárgyában kiadott 8400/1946. (VII. 28.) ME rendelet alapján a rendeletben megjelölt pénztintézetnél vagy annak jogutódjánál letétbe helyezte, vagy az utalványt a birtokában tartja, választása szerint az utalvány ellenértékének a kifizetését vagy nyugdíj-kiegészítést kérhet. Az 51/1992. (III. 18.) Korm. rendelet 4. § (1) bekezdése értelmében – a 93/1990. (XI. 21.) Korm. rendelet 1–2/A. §-ában foglaltak megfelelő alkalmazásával – annak a hadifoglynak jár juttatás, aki devizakövetelésre szóló hitelutalvánnyal nem rendelkezett, vagy annak meglétét nem tudja bizonyítani. A volt nyugati hadifogoly halála esetén az őt megillető nyugdíjmelés felére a túlélő

házasárs jogosult. Végezetül az 1951 és 1956 közötti időszakban politikai okból hátrányos megkülönböztetéssel járó katonai munkaszolgálatot teljesített személyek társadalombiztosítási és munkajogi helyzetének rendezéséről szóló 174/1992. (XII. 29.) Korm. rendelet 1. §-a alapján annak a személynek jár juttatás, aki 1951 és 1956 közötti időszakban politikai okból hátrányos megkülönböztetéssel járó katonai munkaszolgálatot teljesített.

V. TARTÓS IDŐTARTAMÚ SZABADSÁGELVONÁST ELSZENVEDETTEK RÉSZÉRE JÁRÓ JUTTATÁS

A jogalkotó külön jogszabályban, az egyes, tartós időtartamú szabadságelvonást elszenvedettek részére járó juttatásról szóló 267/2000. (XII. 26.) Korm. rendeletben [a továbbiakban: 267/2000. (XII. 26.) Korm. rendelet] a politikai rehabilitációra irányuló nyugdíj-kiegészítés mellett – igénybejelentés alapján – további, fix összegű juttatásban kívánta részesíteni azokat, akik tartós, huzamos ideig tartó szabadságelvonást vagy szabadságkorlátozást szenvedtek el.

A többször módosított 267/2000. (XII. 26.) Korm. rendelet szabályozásának lényege, hogy az 1992. évi XXXII. törvény alapján kárpótlásra jogosultak köréből kiemelt egy adott sértetti kört, és azokat a személyeket részesítette nyugdíj-kiegészítő – *ex gratia* – juttatásban, akik politikai okból zárt, táborszerű fogvatartás keretei között, szigorú fegyveres őrizet mellett szenvedtek el tartós időtartamú szabadságkorlátozást. Ennek alapján a 267/2000. (XII. 26.) Korm. rendelet szerinti fix összegű juttatásra az jogosult, aki az 1956-os forradalommal és szabadságharcral összefüggésben, illetve az 1945 és 1963 közötti törvénytől elítélések miatt szenvedte el a sérelmet; aki Magyarországon 1945. január 1. és 1953. december 31. között rendőrhatalósági őrizet mellett munkatáborban fogva tartott volt; továbbá akit 1944. október 1-jét követően a Szovjetunióba kényszermunkára elhurcoltak, feltéve ha egy évet elérő vagy azt meghaladó szabadságvesztést vagy szabadságkorlátozást szenvedett el. A sérelmet szenvedett halála esetén a juttatásra a túlélő házasárs is jogosult, de csak a három évet elérő vagy meghaladó szabadságelvonás esetében [267/2000. (XII. 26.) Korm. rendelet 4. § (1) bekezdés].

A 267/2000. (XII. 26.) Korm. rendeletben differenciált juttatás került meghatározásra, amelynek mértéke nem a rászorultságtól függően, hanem a szabadságkorlátozás időtartama szerint változik. A 267/2000. (XII. 26.) Korm. rendelet 2001. január 1. napján lépett hatályba, annak végrehajtása a nyugdíjfolyósító hatóság hatáskörébe tartozik, azonban a juttatás feltételeinek igazolása a kárpótlási hatóság, illetve jogelődje által hozott jogerős személyi kárpótlási határozattal történik. A 267/2000. (XII. 26.) Korm. rendelet szerinti fix összegű juttatás iránti kérelmek benyújtása nincs határidőhöz kötve, ennek megfelelően ezen ügyekben az eljárások lefolytatása és a határozathozatal folyamatos.

³ Az 1956-os népfelkeléssel összefüggő elítélések orvoslásáról szóló 1989. évi XXXVI. törvény; az 1945 és 1963 közötti törvénytől elítélések semmissé nyilvánításáról szóló 1990. évi XXVI. törvény; valamint az 1963 és 1989 között elkövetett egyes állam és közrend elleni bűncselekmények miatt történt elítélések semmissé nyilvánításáról szóló 1992. évi XI. törvény.

Mint ahogy arra írásom elején utaltam, a kárpótlási folyamat mára már jórészt lezajlott, és Magyarország Alaptörvényének – 2013. április 1-jén hatályba lépett – negyedik módosítása óta az U) cikk (9) bekezdése szerint „[a]z 1990. május 2-át megelőzően az életüktől vagy szabadságuktól politikai okból jogtalanul megfosztottak és az állam által a tulajdonukban igazságtalanul okozott károk folytán károsodottak számára pénzbeli vagy más vagyoni juttatást biztosító új kárpótlási jogcím jogszabályban nem állapítható meg”. E rendelkezés célja az volt, hogy az alkotmányozó világossá tegye a kárpótlási folyamat végleges lezárultát.⁴

Mindezek alapján összefoglalóan megállapítható, hogy a jogalkotó a fentiekben bemutatott kormányrendeleti és törvényi szintű szabályozás útján – melynek (alkotmány)jogi kereteit az Alkotmánybíróság által mind a vagyoni, mind a személyi jellegű kárpótlást megvalósítani kívánó, az ismeretett jogszabályok alkotmányossági kontrollja során meghozott határozatok⁵ jelölték ki – méltányos és koherens kárpótlási rendszert biztosított a XX. századi diktatúrák áldozatainak.

⁴ Jelezni kívánom, hogy az U) cikk (9) bekezdés értelmében új kárpótlási jogcím jogszabályban nem állapítható meg, ugyanakkor a korábban jogszabályban meghatározott kárpótlási jogcímek alapján egyedi jogalkalmazói döntés pénzbeli vagy más vagyoni juttatást biztosító kárpótlási jogosultságot megállapíthat.

⁵ A legfontosabb alkotmánybírói határozatok az alábbiak: A vagyoni kárpótlás területén a 21/1990. (X. 4.) AB hat., a 16/1991. (IV. 20.) AB hat., a 27/1991. (V. 20.) AB hat., a 28/1991. (VI. 3.) AB hat., a 15/1993. (III. 12.) AB hat., a 16/1993. (III. 19.) AB hat., a 28/1993. (IV. 30.) AB hat., a 13/1996. (IV. 12.) AB hat., illetve a 675/D/2004. AB hat. A személyi kárpótlás körében az 1/1995. (II. 8.) AB hat., a 22/1996. (VI. 25.) AB hat., a 46/2000. (XII. 14.) AB hat. A nemzetgazdasággal kapcsolatosan: a 1373/B/1992. AB hat. A politikai rehabilitációs kormányrendeletek tekintetében a 22/1990. (X. 16.) AB hat., az 1140/B/1991. AB hat., a tartós időtartamú szabadságelvonást elszenvedettek külön juttatása kapcsán pedig a 10/2003. (IV. 3.) AB hat., valamint az 11/2003. (IV. 9.) AB hat.